

m. D. 1945

ئويغاندايلى ئويغانش تۇرى كىلدى !

شەرقى تۇركىستان اسلام

حكومتىنىڭ رەئىسى ەلى خان

تورەم جناب عالیارینك

سوزلیگەن

نطقى.

1364 — 1945

جمادى الاول — ەى

لااله الا الله محمد رسول الله.

الله رېمىز، محمد پېغمبەرىمىز، اسلام دىنىمىز، شىرقى
تۈركىستان وىطنىمىز، تۇيغۇنايلىق، تۇيغۇناش دورى كەلدى،
قىرىنداش وىطنداشلار!

ھىر بىر ئادام بالاسى اصلى يارانلىشىدا مەنىت، مەئارىف،
ھىنر، صناعتتى ايگىلەش قابىلىتى بىلەن ياراتلىشىدور.
كون چقىشدا توغۇلغان بىر بالىنىڭ وجودىدا، كون پېتىش
انسانلارنىڭ قابىلىتى بارلىقى شېھەسز دورى فقط بو قابىلىتىن
وجودقا چقىش ئۈچۈن علم ئوقۇماق، تىربىھ كۆرمەك
لازمىدور. علمىمىز، تىربىھىمىز بولغانلار ئوز وجودىدىكى
قەملىك مەدەنىيەتتىن. فائىدەلىنىلمايلا قالماستىن بلكى
ھيوانلار قاتارىدا ياشىماققا مەجبۇردىر، بو حەقىقتىنى
ھىچ كىم انكار قىلالمايدور.

ئىلى شىرقى تۈركىستاندا ياشىغۇچى نەچچە مېلىيونلىغان وىطن
بالىلار شۇ كۈنگەچىك وجودلردىكى قەملىك گۆھەرلردىن

فائىدەلىشىغا امكانىيت ئاپالماي كەلدى ، مەدنىيەت ، مەدارفۇدىن
 مەحرۇم قىلىپ نەچچە يەزىلار حيوان قانارىدا ، قوللىقىدا ،
 ئاسارەتدە ياشاپ كەلدى ؛ غەمىز ، مەدنىيەتسىز ، ظالم قارا
 خىتابلارنىڭ قارا سىياسىتى ئاستىدا ئىزلىگەن مۇسلمانلارنىڭ
 بىتونلەي دىگىلىدىكى قابىلىتلىرى (پاراملقارلىرى) يوقولۇشقا
 يۈز قويدى ؛ اسلامىيەتنىڭ گۈزەل اخلاقلىرى بوزلدى ،
 دىنى ، مىللى ، وطنى - ئويغۇ ھىيانلارنى عاجىزلىشىغا
 تۈردى ، بونى كۈرگەن مەكار طەمخو خىتاي ھىكۈمەتتى
 فرەشلى غنىيەت بايب دىنىمىزنىڭ ، مىلىمىزنىڭ ۋە ھەم
 وطنىمىزنىڭ قەدىگە توشىدى ، بو توغرىلىق پالان تۈزۈپ ،
 ئۈچ تەرەپلەپ ھىجوم باشلىدى ،
 قىرنداش ؛ وطنداشلار !

ئىخى يادىڭىزدىن چىقىدەكەم بولمىدى ، بو ظالم
 خىتايلىر بزمىسلمانلارغا قانداي ۋە ھىشلىكلەرنى كۆرسەتتى ،
 قانداي قارا كۈنلەرنى بىشىمىزغا سالىدى ، بىزىلەرنىڭ

(چوڭ علما) دىن باشاقلار بەز ، قىرلىك تىجار (باي
 سودىگەر) لرىمىز ، الوغ باشلىق ، ماجى الھىرىمىن پورنى
 ئانالىرىمىز ، ضىيالى (ئۈچۈق فەكرلىك) وطن پىرور
 بالىلرىمىز ، نورغونلىغان قەتلىك ئاتلارىمىز ناھىقىدىن ناھىق
 ئوياتسىز ، ۋىدانسىز ظالم خىتاي ھىكۈمەتنىڭ قوش
 خانىلارىدا ۋە خىشى خىتابلارنىڭ ئوز كوڭللىرىدىكى ھەممە
 قارا كىغۇ ، سەسقى ، زەى زىندان - تۈرمەلىرىدە كوز
 كۆرمىگەن ، قولاق ئاڭلىمىغان تۈرلىك تۇمان قىنلاشلار
 ئاستىدا غەدا بىلىنىپ ئولتۇرۇلدى ، مانا بو ھىقىقت ھەركەمنىڭ
 پورەك ئىچىدە تىزىپ ، كوزلارنىدا كۈرلۈپ تۇرسە ، ظالم خىتاي
 ھىكۈمەتنى بونى قانداق يوشۇرالىسىون ؟ ، بو بىچارەلارنىڭ
 بىتون مالىملىكلەرى ، قورا - جاي يەر - زىمىنلىرى مەسادرە قىلىندى ،
 خانۇن - بالا ئوغۇل قىزلىرى ئويسىز - مەكانسىز ئاچ - لانغاچ
 قالب كوچىلاردا سەرسان بولدى ، خىتاي ۋە ھىشلىرى بولو كىمىدۇ
 توپماسىدىن گوناھسىز خوتۇن ، قىز ، ئوغۇللارنى ئوز

مکانلاریدین ھایداب چقریب بیراق طرفارگه پالاب ؛ قاماققا ئیلپ سرگردانلققا سالدی ؛ بونک بلەن برابر بوقانخور ظالملارنک عمومى خلق ئوستیدین قلعان جبر جفالری تاقیدین تاشقوری بولاب حدیدین زییادە ئاشدی .

مانائش شو حالغایتب ، بتون خاق جانیدین جاق توپب تورغان بر مزگلدە . ظالمنک زولینى بیریمەن ، دینگەن اللەنک بوزلاماس وعدەسیگە اشینب ، بز غولجە املی بتون وطنداشلاریمزبلەن بر انفاقدا ، نایاق ، توقماق ، ئارا - گوجەکلەر کوتوروب ، ظالملاارغا قارشى قوزغالادوق . برك انفاقلى شرافتیگە ئیگە بولغان ؛ کوبنک کوچر اللەنک کوچى ، دینگەندەك ، ئاز کون ئچیدە ظالم خطای حاکمیتینى ئاغدوروب ئاشلاب ، اسلام حکومتیمزنى قوردوق . خطای قانخورلرینک ظلوم استبداد بايراقلرینى ئاپاق - ناستیمزغا ئیلپ ، دەسسەب کويدوردوق . ئانا - بابالریمزدین مران بولوب قالغان ئای یۇلدىز تامغالى ؛ دینی شەاریمز کلمە

طیبەبە بیزلغان عدالتلیک ئاق بایراغیمزنى ئیگز کونوردوق . بومقدس توغ بایراغیمزنىک ناموسینى 'حرەتینى' اولوغلیغینى چەمەلیق بلەن ایدگە ساقلایمز دەپ بتون مسلمانلار ئانت . قسملەر ئچیب قوللریمزغا قورال توتدوق ، محمد صاعمنک ؛ ظالملاارغا قارشى مال جانگالارنى ئایبەای سوقوشوگنلار . اللەنک یاردیمى بلەن دوشمەنلریمزنى بیکب ، دونیادا راحت ، ئاخیرەتدە جنت ناییسزلر ، دینگەن مپارک سوزینى عملگە ئاشروب اونک یاخشى نەتیجەلرینى کوردوق . بیکى زامان قورالى بلەن قوراللانغان ظالم خطایلارنک چریک چیریکلری گولدورلیگەن تکبیر ئاوشلریمز بلەن قلعان چوملریمز ئالیدیدا طامت قلانالمای پربشان حالدە قیچشقا ئوردى . ساي - سايالارنک ایچیدە 'جرا - جرالاردا وطن بالیلری - قهریمان عسکرلریمز ظالم خطای چیرکارینک قالدوقلرینى قوغلاپ يوروب تیرپ ، چىپ تار - مار کەلتردى . خطای وحشیلری بز مسلمانلار

ئۈچۈن قىدىلەپ قازىغان چوڭقۇرلارغا ئۆزلىرى بوزى
 تۈپەن بولۇپ يېقىلدى. بۇسيعلم الدين ظلموا اى
 مەقۇلەپ يىنقاچون، ئايت كرىمەنڭ مەسئۇنىيەت مەسئۇلى بولۇشى •
 دۈشمەنلىكىنى يەنى ظالم خىطاي ھاكىمىيىتىنى ئېلىپ تۈپرىغىدىن
 بىتۈنلەي قازالاب ھاكىمىيەت، عدالتكە اساسلانغان اسلام
 دولىتىمىزنى قورغى • "ھىياخىيەلەنڭ ئېشىكى بىتۈن خاقنىڭ
 يۈزىگە ئېچىلدى • دىنى ئىشارىمىز ئۈستىدىن نظارەت
 دىنىيە ادارەسىنى ئاچدۇق • مەسئۇلانىڭ بۈتۈن ئىشلىرىنى
 دەۋاسسوراقلارنى ئىدارىيە، شىرىئەت ھاكىمىگە تاپشۇردۇق •
 مەھتەم ظىرىنى قارىم ھاجىم جەنابلىرىنى ھاكىم شىرىئەتتە علمائىر
 دىن ھەركىب، ئەزالار ئۈستىگە رەئىس سايلىدۇق •
 عبدالمەتەلى خەلىفىنى دىنىيە نظارنىگە باشلىق تەيىن قىلدۇق •
 اسلام ئاچىلدى، شىرىئەت ھاكىملىرى جارى بولدى،
 قارا كۆڭلەلەر ئاقرىشقا باشلىدى ھەقىقەت ئاشكارا بولۇپ
 مەيدانغا چىقى •

عزيز قېرىنداشلار !

ئاگاھ بولۇشقا، غەلەت اوبقۇدىن كوز ئېچىپ اويغۇنوش
 ۋاقتىڭلا كەلدى ئالدىمچى ۋەم اولارنىڭ افلاس يالاقچىلىرى
 ئۆزلىرىنىڭ چىرك مەقسەلەرگە يېتىش ئۈچۈن باشقا چارا
 تاپالماسدىن سائەدە كۆڭۈللۈك مەسئۇلانى قېرىنداشلىرىمىزنىڭ
 ئارالارىغا غەۋاقتىنە سوزار تارىتىشى مەسئۇلانى •

قېرىنداش ۋە باشقا ۋەتەنلىكلىرىمىز !

ۋەشى دۈشمەنلەرنىڭ، ۋەتەن ھاكىملىرىنىڭ ھەر تۈر،
 ھەر شەكىلدىكى زەھەر-اوغۇ قاتناشقان مەكر-ھىيلەلىرىگە
 ئالدىنما كۆزلەر • بىز مەسئۇلانى ۋەتەنلىكلىرىمىز بىر تەۋپاقدا
 بولۇپ، مەسئۇل شىرقى تۈركىستان ھاكىمىيىتىنى قورۇپ بىتۈن
 ھەلىمىز ۋەتەن اولادىمىز ئۈچۈن ئازادلىق يولىنى ئاچدۇق،
 پاخالان قوزىنى يەپ ئۈرگەنگەن ئاچ بۇرىدەك، نەچە
 يۈز يىللار مەسئۇلانى قانۇنى شۇراپ اولنىڭ تاتقىنىنى تېتىغان
 ظالم خىطاي ھاكىمى بۇنىڭغا ئالەتتە راضى بولمايدۇ دىنىيىنى •

مەلىئىنى ، وطنىنى اوزىنىڭ شىخسى منشىعتى ئوچون قىرپان
 قىلغان خىيال پىرسىتو جىدانسىزى غەملىرى بوشقا چىدىيالمايدۇ ،
 دىشك چاڭ نىچىە يوز يىللاردىن بىرى چوڭگو ئۆزى ئاپىرلماس
 بىر ئۆلكەسى بولب كەلگەن ، دەپ اويالماستىدىن مونداق
 بالغان سوزنى اويشتورب : تارىخ بۇزىنى قارا قىلغۇچى
 قارا بۇزلىرتوبىنىدىكى حقىقى فاكتىك سوزلەرنى ياخشى
 ئاڭلاپ كۆڭلىدە تۇتسون !

شىرقى تۇركىستان خلقىنىڭ قەربىمان بابالارىنىڭ قىياس
 - چوقانلار باەن قىلغان مەجولارىغا ئۆزلىكىز بەرگەن
 قەربەلرىگە چىدىيالماي طاقت كەتتورەلمەي چىن
 عملدار پادىشاەلرى ئوزوطنلارىنى قوغوداش مقصدىدە ئۇچ
 بىرمەڭ كىلەمەتەر اوزونلىقىدا بولغان جايون سىفىلى
 سىچىنى ياساپ ، لاچىندىن قاچقان توشقاندىك سىفىل
 ئۇچىگە كىرپ ئېلىپ ، ئاران جان باققانلىغىنى اونۇتسىسون ،
 بو حقىقەتنى خىطاي حكومىتىنىڭ اريانسىز ياروچىلىرى

يوشورسىلارە و' بىتون دنيا تارىخى بو حقىقتىكە گواھلىق بېرەلەيدۇ .
 كۇننى ئىتەك بىلەن يابقىنى بولمايدۇ ، ظالم خىطاي حكومىتىنىڭ
 شۇم قەلەرى شىرقى توركىستانغا بەتكەندىن بېرى شىرقى
 توركىستان خىلقلىرى باشلارىدىن مەجبورىت ئاستىدا ئوچ
 تورك قارا دورنى ئوتكەزدى : خانلىق دورى ' جالڭ چوڭلىق
 دورى ' شاكشى سەي دورى ' بىرنىچى بولغان خانلىق دورە
 مەسلىپانلار قارا كەغولقىدا ، قاراپانققا نىچىدە نىچە يوزىلاپ
 جان تالىشىپ ، علم - مەنردىن ' ادب - اخلاقىدىن بىتونلەي براقالاشدى .
 بو دەشتىك كونا ، مەشىش عصرلار يالغىز شىرقى توركىستان
 توپرىقىدىلا بولماسدىن ، بلكى بىتون خىطاي توپرىقىدىمۇ
 حكوم سۈرەككە ئىدى ، بو صىفتك قارا دور حكومىتى
 بولغان ظالم وحشىلار بىز مەسلىپانلارغا نىمىلەرنى بېغىشلىدى ،
 نىمىلەرنى يادكار قىلىدوردى قايسى مەنىت قايسى مەنر صناعەتنى
 بولدى ؟ شىرقى توركىستان خلقىنىڭ بىخت - سەئادىتىنى
 چوڭگونىڭ قولىغا ئېلىشورغۇچى ، ئوزىنىڭ وە بىتون مەلىئەنىڭ

تقدیرینی جاك كایشی ددجنا باری، ناك التیفانیفا باغاق
 دەپ بیلگۈچى دین وەمەلت خائىنلەرى بونىڭغا جواب ئېتالامدۇ؟
 دىشور - شەراردېكى كەنە سېپىلار ھەر يورتدىكى
 بوزولغان كەنە بوزوق پاسكىنا يامبولار قالدىغۇ، دەپ
 ئويالغىسائىتەلايدۇ، 'دېن اخلاق' دېيانت طرفىدىن بىز مسلمان -
 لارغا قىمار وازاق ئوغرولق يالغانچىلىق بەنگەلك افىون كەشلىك
 فاحشە بازلىق قورقۇلۇق پاسكىنالىق - بىتون اخلاقسىزلىقلارنى
 ئورگەندى، مەناشولارغا ئوخشاش حياتىمىز ئۈچۈن زەر بولغان
 افلاسلىقلارنى وطنىمىز وە خەلقىمىزگە يادكار قىلىپ قالدۇرۇپ
 كەتتى .

ئىككىنچىسى جاك جوتلىق جوشغا مىڭگولۇق دورى
 - جوشخامىنىڭ گودىگەن خىتابچا جەھەزىت دېگەن بولىدۇ،
 جەھەزىتنىڭ قانۇنىدا بىتون خەلق حقوقىدا بىرابر بولۇپ كىمنىڭ
 قابىلىتى (ياراملىقى) بولسا، شونىڭغا خىزمەت تاپشۇرۇش
 لازم بولسىمۇ، لېكىن ھۆكۈمەت دائىرەلىرىدە خىتابچىدىن

شقا كىلر ئورون تاپىدى ؟ ! ئوزىمىزلا ئەمەس، حتى قالمىمىز ؟
 بىلمىمىز ھەم ھۆكۈمەتنىڭ ادارەلىرىدە ھەقارەتلەندى ،
 نەسەندە بولدى، بۇ دورە وئالدىنقى دورىنىڭ قارا كىغولۇق تونلىرى
 يىغولۇق كونلىرىنىڭ ياردەمچىسى - قوشۇمچىسى بولۇپ
 زىدى؛ بۇ دورە، ظالم خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ قىلغان وظيفەسى
 ئالاق دورىدىكى مسلمانلارغا قىلغان ظالوم - تەقدىرلەرنى
 ولۇقلاش بولدى، شونىڭ بىلەن بىرابر بۇ قارا دورە
 باشقىچى مسلمانلار جان تالىشىپ يۈرۈپ، ئۈچىنچى
 دورگە ئارانلا ئېرىشىدى، ئۈچىنچى دورى - شاكى دۇبەن استىباد
 دورى، ئالدىمچىلار دورى ياكى قانخورلار دورى دەپ
 ئايتىساق، البتتە خىتا بېمىگەن بولامز، چۈنكى بىتون مسلمانلار
 باشقا وطنداشلار بۇ ئۈچ دورا لوك دەشتىك احوالىنى ئوز
 لاشلاردىن كۈچۈردى، بۇ دورىنىڭ كەلتۈرگەن قىلغان فاجىئەلىرى،
 دەشتىك كۈنلەرى، ظالوم استىبادلىرى، ئالدىمچى قانخورلارنىڭ
 قىلغان وحشىلىكلىرى ھەر كىمنىڭ كوز ئالدىدا بولۇپ

اورغانلىقىدىن كۆڭل ھەقىقەتلىرىگە يېزىلىپ ئۈچمە
خط بولغانلىقىدىن يەنە تىكرار ئاينىپ ئولتۇرۇشنى خا
قايىمىدىم

مىسلمان قېرىنداشلا و وطنداشلا !

امدى شو قىرىنداشلار كوز ئالدىمزدىن ئوتۇپ تورا
غلق ، بشىمزدىن ئۆتكەن تىرىمە حاللارنى كورۇ
توروغلق ، ينىمو ئالدىنقى ' وحشى دوشمەنلارنى
ئالدام خالتارىغا تىخىموتوشسەك ، وجدانسز حالينلارنى
ياغلىما سوزلەرگە ئشەنسەك ئوزىمىز و اولادلارىمىزنى
بخت - سعادىتىنى ، بىز مىسلمانلارنىڭ مالاكتەكە ئورا كولا
ماراپ تۇرغاندىن دۇشمىنى خىدا دۇشمىنى خىلى دۇشمىنى
بولغان جاڭ كاي شىنىڭ "التفانىنا" تاپشورساق ئو
قولىمىز بىلەن زەر ئۆچكەن ئوز ئايانغىمىزغا كەسە چاپقا
بولمايمىزدا ! بىلان چىققان توشىككە قول سالماشكلا
ظالمالارغا دوست بولماشكلا دىمەن اللەنىڭ اهرىگە

پېغىمبىرىمىز محمدىغا، سىلاھنىڭ ھىكمەتلىك سوزىگە قارشىلىق
قىلغان بولۇپ، ئېككىلا دىنيادا بىز مىسلمانلارنىڭ يوزىمىز
قارا بولمامدۇ !

امدى بىز مىسلمانلار ھىچ قاچاندا ئالدىنقىمىز بىلان
چىققان توشىككە كورۇپ تورۇپ قول سالمايمىز، ئەڭ
ياخشىسى خىتاي ھىكومىتى شىرقى تۈركىستان يېرى ئۈستىدە
اويلىغان ھاكىمىت خىيالىنى مېيىسىدىن چىقىرىپ تاشلاپ،
ئوزلىرىنىڭ ئانا مەكانى - اصلى وطنلىرى بولغان شىمالى
جوشگۈنى ياپون جىھانگىرلىرىگىدىن قوتقوزۇپ ئېلىش
چارەسىنى قىلسون ! ئوزلىرىنىڭ كىباي كۆزەل جايلارىنى
باغ - بوستان تاغلىرىنى ياپون جىھانگىرلىرىگە تاپشورۇپ
شىرقى تۈركىستان خلقىنىڭ اصلى وطنى - ئىمامكەنىغا باسقۇنچىلىق
قىلىشىدىن ئويالسون ! علمىمىز ، مىنىتىمىز خىتاي ھاكىمىتىنىڭ
استىدادى ئاستىدا نەچچى يوز يىللان ئېزىلپ - يانچىلىپ
كەلگەن شىرقى تۈركىستاننىڭ 99 پروتىسىنىت خاقىنىڭ ئوز

ئازادلىقى ئۈچۈن قىلغان سوقۇشىنى، ھەر - بىر مەدەنىيەت
 خەلقچىل انسانىت پەرورجەھان ھۆكۈمەتلىرى ھەققىزدا ئورونى
 دەپ تونۇشۇپ، ئاماننىڭ ئاماننىڭ خەلقى ھۆكۈمەتنىڭ باشلىغۇ
 جال كەيشى، قانچىلىك كۈچ - غەيرەت ئاپقان بولسا، ئوزۇنلارنىڭ
 باستۇرۇپ كەلگەن دۈشمەنلەرگە قارشى سوقۇش ئوزۇن
 يۇنلارنى بوشۇتۇپ ئېلىشى لازىم. بىز شەرقى تۈركىستان
 خەلقى ئوزۇن ۋە ئاماننىڭ ئوزۇننىڭ ھۆكۈمەتنىڭ باشلىغۇ
 كەلگەن ئازاد، نەھەتلىك ئوزۇننىڭ ئوزۇننىڭ باشلىغۇ
 ر تەجەبە قىلىنىمۇ، قانچىلىك ساقلاي ئالامۇ، ئوزۇننىڭ ھۆكۈمەت
 ۋە ئاماننىڭ ھۆكۈمەت - نەھەتلىك ئوزۇننىڭ ھۆكۈمەت
 رال تەجەبە قىلىنىمۇ، ئاماننىڭ ھۆكۈمەت قانداق بولۇپ
 يەزىدىن ئاماننىڭ ھۆكۈمەت ئوزۇننىڭ ھۆكۈمەت ئاماننىڭ
 چۈن ئاماننىڭ ھۆكۈمەت ئاماننىڭ ھۆكۈمەت ئاماننىڭ
 گە ياردەم، مەسلىھەتلەر دىن قىرىنداشلار ئاماننىڭ ھۆكۈمەت
 داندە بولۇپ، ئاماننىڭ ھۆكۈمەت ئاماننىڭ ھۆكۈمەت ئاماننىڭ ھۆكۈمەت

ظالم خەلقى ھۆكۈمەتنى ئازاد مەكانىمۇ، ئاماننىڭ ھۆكۈمەت
 تۈركىستان توپىروغىدىن ئۆز - ئۆزى بىلەن بۇلۇپ
 ئاماننىڭ ھۆكۈمەت شەرقى تۈركىستان خەلقى ھۆكۈمەت
 ئاماننىڭ ھۆكۈمەت ئازاد بولۇپ، ئاماننىڭ ھۆكۈمەت
 ئاماننىڭ ھۆكۈمەت ئازادلىققا چىقىرىپ، مەدەنىيەت ئاماننىڭ
 قانداق، ھۆكۈمەت ئاماننىڭ ھۆكۈمەت ئاماننىڭ ھۆكۈمەت
 دىن ئاماننىڭ ھۆكۈمەت ئاماننىڭ ھۆكۈمەت ئاماننىڭ ھۆكۈمەت
 باشلىغۇ، ھۆكۈمەت ئاماننىڭ ھۆكۈمەت ئاماننىڭ ھۆكۈمەت

شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ رەھبىرى
 ئاماننىڭ ھۆكۈمەت رەھبىرى
 ئاماننىڭ ھۆكۈمەت رەھبىرى

پېسلىش ئورنى:

ئازاد شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى تارباغاتاي

ۋىلايەت كەڭەشچى ئاۋازى، گېزىت

ئادەتتىكى مەخسۇس

شەرقىي چوچەك